

Chronologie

Východiskem pro základní časové údaje jsou astronomické jevy, tj. pohyb nebo zdánlivý pohyb nebeských těles. Zabývali se jimi již starověcí učenci, byly stanoveny tři základní časové jednotky – den, měsíc a rok.

DEN – doba, během níž se Země 1x otočí kolem své osy
- nejstarší kritérium pro měření času: střídání světla a tmy

MĚSÍC – časový interval, v němž měsíc 1x oběhne kolem země (střední délka měsíce je 29 dnů, 12 hodin a 44 minut a 3 vteřiny – tj. doba mezi 2ma stejnými měsíčními fázemi).

ROK – údobí, za které Země oběhne kolem Slunce
- výpočty nebyly úplně přesné, kalendář se postupně začal rozcházet se skutečným rokem...byly nutné reformy kalendáře

1/ Juliánská

2/ Gregoriánská – vyhlášena papežem Řehořem XIII. dne 24.2.1582 bulou INTER GRAVISSIMAS. Po 4. říjnu v tomto roce bylo jakoby „vypuštěno“ 10 dní, tj. po 4. říjnu následoval rovnou 15. říjen. Její zavádění nebylo úplně nejjednodušší, problémy i v Českých zemích, někde se jí podařilo prosadit až na počátku 17. století. (např. Chebsko).

ZAČÁTKY ROKU

- ve středověku nezačínal vždy rok všude a vždy ve stejný den
- rok mohl začínat 1.1., 1.3., 25.3., o Velikonocích, 1.9. nebo 25.12.
- někdy se používaly různé začátky roku i v rámci jednoho teritoria!!! (pozor při datování písemností)

1.1. – tento začátek převzalo křesťanství z Juliánského kalendáře, oktáva narození Páně. Aby se čelilo pohanskému původu tohoto svátku, určila církev na tento den svátek obřezání Páně (circumcisio Domini) - užíván asi od 7. století.

- pro svůj pohanský původ nebyl moc oblíben, v kanceláři římských králů a císařů se vyskytoval za Viléma Holandského, Rudolfa Habsburského a Karla IV. V české dvorské kanceláři pak za Přemysla Otakara II., Václava II., od pol. 14. století se vyskytuje častěji, od roku 1366 v kanceláři pražských arcibiskupů, větší obliby nabýval v 15. století, ale teprve v 16. století se ujal všeobecně

- na rozšíření tohoto počátku se podílejí tištěné kalendáře

- v papežské kanceláři se moc nepoužíval, vyskytuje se za Řehoře XV. v roce 1621, od roku 1691 i v bulách

- nejpozději zaveden v Benátkách roku 1797

1.3. – oblíben v církevních úřadech už v 5. století, mimo církevní kruhy také u Franků a Langobardů, hlavně je spojen s Benátskou republikou, kde se užíval až do jejího pádu roku 1797 (benátská vyslanci podle něj datovali své písemnosti i v cizině).

25.3. - svátek zvěstování Panně Marii, počátek je zřejmě v Itálii. K rozšíření tohoto počátku roku přispěl Mariánský kult – používal se hlavně v kláštřích cisterciáků.

- rozlišují se způsoby takového počátku roku

a/ Počet florentský : začátek 25.3. po našem začátku roku

b/ Počet pisánský: rok začíná 25.3. před naším začátkem roku

- mezi způsobem a/ a b/ je rozdíl celého roku!

- udržely se po celý středověk, nejdéle v Toskánsku, kde je zrušil až velkovévoda František I. k roku 1750

- rozšířen i ve Francii za prvních Kapetovců a ve Švýcarsku, vlivem Normanů i do Anglie, zde až do pol. 18. století

Velikonoce – tento začátek roku působil značné potíže, protože číslo roku se měnilo na Velký pátek nebo Bílou sobotu, problém v tom, že žádný rok nezačínal pevným datem a žádný rok neměl 365 dní, v některých letech jisté dny chyběly vůbec, v jiných se jisté dny vyskytly 2x

- byl značně rozšířen ve Francii od 12. století, oblíben též v Burgundsku a Nizozemí, rovněž v Kolínské diecézi od počátku 13. století do roku 1310.

1.9. – v Byzanci, používal se ve sféře východního křesťanství od pol. 13. století do roku 1700

- v latinském křesťanství se užíval tam, kde sahal byzantský vliv, tj. hlavně na Sicílii, jižní Itálii, Neapoli, ve městě Bari do poč. 16. století

25.12. – asi nejoblíbenější počátek roku, den Narození Páně

- ve Francii se používal za Karlovců, v Itálii, v Miláně, v Janově a Padově, za Štaufů i v království obou Sicílii

- velmi oblíben a často používán byl také v papežské kanceláři

- užíval se také v kanceláři římských králů a císařů již od dob Karlovců, rozšířil se po celém Německu mimo trevírské arcidiecéze a biskupství jí podřízených v kolínské arcidiecézi až po roce 1310

- v české královské kanceláři od nejstarších dob až do dob Václava IV. s výjimkou P.O.II. a Václava II.

- pražští biskupové a arcibiskupové do roku 1365

- o tom, že se užívá v královské kanceláři jsou doklady i v 16. st.

DĚLENÍ ROKU

- nejstarší způsob – rozlišení na 2 části, ohraničené zhruba obojí rovnodenností – dělení hlavně na teplou a studenou část

- zima začínala na svátek svatého Václava (28.9.), svatého Michala (29.9.), svatého Havla (16.10.) nebo svatého Martina (11.11.)

- teplá část začínala buď na svatého Matěje (24.2.), svatého Řehoře (12.3.), na Velikonoce nebo na svatého Jiří (23.-24.3)

- častější ale bylo dělení na 4 části dle 4 ročních dob (počasí), v běžném životě se však neztotožňovaly termíny přechodu z jedné části do druhé s termíny astronomickými

- už při juliánské reformě stanoveny hranice ročních dob: jaro 25.3., léto 24.6., podzim 24.9. zima 25.12.

- významné bylo stanovení mezníků i tzv. suchých dnů (Quator Tempora, Kvatemby) – připadají vždy na středu, pátek a sobotu po 1. postní neděli, po Letnicích, po povýšení svatého Kříže a po svaté Lucii. V neděli po suchých dnech měly své schůzky cechy, o suchých dnech probíhaly kupříkladu i zkoušky na univerzitách

- nejrozšířenější je ovšem dělení roku na 12 měsíců

TÝDEN a JEHO DNY

- nevznikl dělením roku nebo měsíce, je to 7mi denní cyklus, uměle vytvořený, který probíhá neustále bez ohledu na měsíce a roky

- vznikl v orientu

- v židovském prostředí označeny dny čísly, pouze poslední má zvláštní označení Sabbat

- křesťanství zpočátku užívalo způsob židovský, přejali i jméno sabbat, poté ale převzali i antický způsob (pojmenování dnů dle oběžnic). Hlavní den přesunut na další den, který byl označen dies Dominica = den Páně

- latinsky označujeme dny takto dies Dominica (feria prima, ff I.) = neděle

feria secunda (ff II.) = pondělí

feria tertia (ff III.) = úterý

feria quarta (ff IIII.) = středa
feria quinta (ff V.) = čtvrtek
feria sexta (ff VI.) = pátek
Feria septima (ff VII.) = sobota

URČOVÁNÍ DNE V ROCE

- existuje více způsobů
- nejznámější je datování římské a dle křesťanských svátků a samozřejmě datování průběžné

Římské datování

- křesťanství přijalo i římské datování, nejstarší způsob, ale od 11. století se v datování vyskytují chyby, postupně římské datování upadlo v zapomnutí, v diplomatickém materiálu se užívá i v mladší době, ještě ve 13. století naprostá převaha, občas se vedle tohoto způsobu souběžně i datování dle svátků.

- své označení mají jen tři dny v měsíci

KALENDY – označují 1. den v měsíci

NONY – označují 5. den v měsíci (v březnu, květnu, červenci a říjnu 7. den)

IDY - označují 13. den v měsíci (v březnu, květnu, červenci a říjnu pak 15. den)

- všechny ostatní dny se označují vzhledem k těmto dnům, a to tak, že dny mezi a kalendami a nonami, tj. mezi 1. a 5.(7.) v měsíci se vztahují k nonám, dny mezi nonami a idy, tj. mezi 5.(7.) a 13.(15.) dnem v měsíci se vztahují k idům a dny po uplynulých idách, tj. po 13. (15.) dni v měsíci se vztahují ke kalendám, ale následujícího měsíce!!!!.

Dny se určují tak, že se vždy odpočítává k až k tomu kterému konkrétnímu dni s označením.

- datování se není třeba učit nazpaměť či různými způsoby vypočítat (byť výpočet existuje), velice snadno lze datovat pomocí chronologických příruček, ať už příručky Gustava Fridricha (tab. str. 111) či Marie Bláhové.

Datování dle Křesťanských svátků

- určování dní vzhledem k nejbližšímu (vhodnému) křesťanskému svátku
- ve Francii a Německu bylo oblíbené již od 11. století, od 13. století začalo vytlačovat jiné způsoby datování i v dalších zemích, s výjimkou Itálie

Křesťané si přizpůsobili juliánský kalendář svým potřebám tím, že některé dny označili jako sváteční.

Pohyblivé svátky – vzhledem k tomu, že během roku probíhají 7mi denní týdny nemohou svátky spojené s určitým konkrétním dnem v týdnu připadnout vždy na totéž datum, takové svátky označujeme jako pohyblivé

- svátky se začaly v křesťanském kalendáři vyskytovat v patrnější míře od 7. století, od 9. století jejich počet vzrůstal rychleji

- uctívání nejruznějších světců a mučedníků nebylo všude stejné, vedle obecně rozšířených svátků existovaly svátky slavené kupříkladu jen v určitých diecézích.

pohyblivé svátky - církevní rok začíná **Adventem**, a to 1. nedělí adventní, ta může připadnout na jakékoliv datum mezi 27.11. – 3.12., podle toho, na kdy připadne 25.12.. Poslední neděle v adventu je totiž ta, která předchází 25.12. Tj. V tomto roce je první adventní nedělí neděle 3.12. a poslední adventní neděle připadne na 24.12., tedy na Štědrý den.

Dalším významným pohyblivým svátkem jsou **Velikonoce**, které mohou být v datu mezi 22.3.-25.4. Před Velikonocemi předchází 9 nedělí, zachovává se 40 denní půst, každá neděle má své zvláštní označení (9. neděle před Velikonocemi se nazývá neděle devítník a může připadnout na 18.1.-22.2., 7. neděle je nedělí Masopustní. Půst začíná ve středu před 6. nedělí před Velikonocemi, nazývanou též Popeleční středa, Popelec, 6. neděle před Velikonocemi je pak 1. nedělí postní. 6. neděle postní, tedy 1. neděle před Velikonocemi se nazývá Dominica Palmarum nebo **květná či pašijová neděle**).

Květnou nedělí začíná svatý (pašijový) týden. Nejvýznamnější jsou poslední 3 dny tohoto svatého týdne, a to **Zelený čtvrtek** – připomínka poslední večeře Páně, **Velký pátek** – památka ukřižování Ježíše Krista, **Bílá sobota** – také svatá sobota, období smutku za mrtvého Krista, ale zároveň také očekávání jeho zmrtvýchvstání. Velikonoce vrcholí velikonoční nedělí neboli **Hodem Božím Velikonočním** – oslavou mrtvých vstání Krista.

Po Velikonocích opět následuje 6. nedělí po velikonocích, 7. neděle po Velikonocích se nazývá neděle letniční neboli **Letnice**.

Klasické pevné svátky – váží se na konkrétní datum, nejznámější jsou 1.1. svátek obřezání Páně (circum cisio Domini) a 6.1. – Epifanie neboli Zjevení Páně neboli Tři Králové a další svátky zasvěcené jednotlivým světcům (připomínka jejich narození, mučednické smrti, nanebevstoupení, případně u Panny Marie kupříkladu Zvěstování).

Poznámky:

den před svátkem může být také označen jako vigilia vigilií, pre vigilia, vor fireabend, Abend des Abendes

den po svátku pak jako nazejtří, die crastino, Cras festi, Sequenti die, Proximo die, Feria proxima, Morgens, Der erste Tag

osmý den po svátku (počítá se do toho i den svátku, tedy přesně za týden) se označuje jako Octáb, Octava, Der achte Tag